

INLEIDING

Het voorlezen van prentenboeken is een krachtig instrument om peuters meer te leren over onze wereld.

Het belangrijkste blijft echter het plezier dat kinderen beleven aan voorlezen en het zelf lezen van prentenboeken. Wanneer kinderen immers plezier beleven aan voorlezen, ontwikkelen zij een positieve leeshouding. Dit is van belang, omdat een sterke leesmotivatie een belangrijke voorwaarde is voor de ontwikkeling van leesvaardigheid.

Om het plezier te garanderen is het nodig dat alle kinderen begrijpen wat er voorgelezen wordt. Vooral taalzwakke kinderen begrijpen soms maar weinig van het verhaal. Niet ieder kind heeft evenveel ervaring met boeken en niet ieder kind heeft een even grote woordenschat.

De leidster kan het plezier in leesplezier vergoten door uitleg te geven bij de platen, de tekst en bij de woorden, en door de kinderen actief bij het boek te betrekken.

De theorie van de taalverwerving en de techniek van het interactieve voorlezen komt in deze cursus aan bod.

Leidsters dienen inzicht in de woordenschatverwerving van jonge kinderen te hebben.

Deze module is gebaseerd op Taallijn VVE.

De Taallijn VVE bestaat op dit moment uit de drie prototypes 'Werken aan woordenschat', 'Gesprekken met peuters' en 'Interactief voorlezen', twee andere, over ICT en oudercontacten, zijn nog in ontwikkeling.

Alle modules zijn ontwikkeld door het Expertisecentrum Nederlands in samenwerking met Sardes als aanvulling op de bestaande VVE-programma's. Kaleidoscoop, Piramide, Startblokken en Boekenpret worden daarvan het meest ingezet. Zie ook: www.kun.nl en www.sardes.nl en www.kun.nl/en/ voor een samenvatting van de Taallijn VVE.

De scholingsmodule voor Boekenpret gebaseerd op de Taallijn VVE is opgezet door Ingrid Bon (Biblioservice Gelderland) in samenwerking met Truuske Sanders (Vereniging van Openbare Bibliotheken).

Aanbevolen wordt aan cursusbegeleiders om de SLO videoband 'Alles past in het kader' en de cd-roms 'Interactief voorlezen aan peuters' en 'Evalueren in interactief taalonderwijs', beide van Expertisecentrum Nederlands, bij de cursus te gebruiken.

Besteladres:

Logistiek Centrum Onderwijs

0413-318 215

<http://www.lcowijzer.nl>

Fl.6.1 Woordenschat. Bijeenkomst 1.

De docent heeft voor alle cursisten een hand-out van de PowerPoint bij zich.
Tevens een aantal reflectieformulieren voor alle cursisten en een stapeltje prentenboeken om mee te kunnen werken.
Indien een videoband voorhanden is met duidelijke voorbeelden van verschillende manieren van voorlezen is dat aan te bevelen.

Materialen	Inhoud
Dia 1, 2, 3	<p>Opzet cursus bespreken; alle cursisten ontvangen hand-out van de dia's.</p> <p>Uitgangspunt bij deze module is dat de cursisten bekend zijn met de inhoud van de Basismodules.</p> <p>In deze bijeenkomst gaat het vooral om het aspect taalverwerving zoals dat aan bod komt bij interactief voorlezen aan peuters.</p> <p>Taalaanbod en taalproductie zijn twee onderdelen van taalverwerving. Door middel van voorlezen komt vooral het taalaanbod naar voren. Door echter een aantal zaken aan te pakken en anders te organiseren ontstaat er een interactieve vorm waarbij ook de taalproductie van kinderen aan bod komt.</p> <p>De cursus 'Interactief voorlezen' gaat vooral in op het deel taalproductie omdat dit een aanvulling vormt op de huidige voorleesactiviteiten zoals deze binnen Boekenpret ingezet worden.</p>
Prentenboek naar eigen keuze	<p>Eye-opener: demonstratie van een stimulerende manier om interactief een prentenboek te behandelen.</p> <p>Vorm een kring met de leidsters en lees het prentenboek voor. Stel bij de eerste bladzijde veel vragen van het type 'Waar is ...? Wijs de ... eens aan. Wat is dit?' Lees daarna een aantal bladzijden voor en stel er veel open, uitnodigende vragen bij. Lok interactie uit.</p> <p>Bespreek na wat u zojuist gedaan hebt en wat de effecten daarvan waren op de hoeveelheid en de kwaliteit van de inbreng van de 'peuters'. Stel vooral vragen aan de cursisten over hun persoonlijke beleving en leg vervolgens de link met hoe peuters reageren.</p> <p>Discussie over het belang van open, uitnodigende vragen voor de ontwikkeling van mondelinge taal, woordenschat en verhaalbegrip. Vraag vooral naar de persoonlijke voorleeservaringen.</p>
Dia 4	<p>Anderstalige peuters hebben hopelijk het eerste stadium in de eigen taal doorlopen, zodat nu het proces van herlabelen kan plaatsvinden. Discussie over herkenbaarheid van verschillende stadia, gekoppeld aan kinderen in eigen groep.</p>

Dia 5, 6, 7, 8	<p>Hoe spelen we in op de natuurlijke ontwikkeling met deze woordenschataanpak?</p> <p>Taal leren op de peuterspeelzaal is geen onderwijs, maar kinderen kunnen er wel veel woorden leren, net zoals zij in de thuissituatie woorden leren.</p> <p>Door bewust aandacht te schenken aan taalverwerving binnen activiteiten die ze toch al doen en ook nog leuk vinden.</p> <p>Streven is naar uitbreiden van de kwantiteit en kwaliteit: meer woorden kennen, en meer aspecten van de woorden kennen.</p> <p>Er bestaan streeflijsten (o.a. <i>Woordenlijst voor 2- tot 4-jarigen</i> van Liesbeth van Ooyen, Arnhem, Projectbureau OV-SV, 1997).</p> <p>Als leidster kun je veel doen om de omstandigheden gunstig te maken voor het leren en leren gebruiken van woorden; vandaar de focus op het toerusten van de leidster.</p> <p>Iedere leidster heeft bovendien inzicht in het niveau van elk kind en zal zich daaraan aanpassen en het naast hogere niveau pakken.</p> <p>Aanpak:</p> <p>Leren uit context (doet kind normaliter ook).</p> <p>Woorden kiezen die zinvol zijn voor het kind.</p> <p>Woorden in samenhang (zorgt voor netwerkvorming).</p> <p>Leidster zorgt voor omstandigheden die het leren (gebruiken) van woord bevorderen (zorgt voor vorming van concept en oefening).</p> <p>Leidster kan zelf betekenis van woorden duidelijk maken als dat nodig is (zorgt voor vorming van concept en netwerkvorming).</p> <p>Betekenis blijft hangen door veelzijdigheid van aangeboden contexten (netwerkvorming, oefening).</p> <p>Deze manier van werken is in principe gelijk voor kinderen van alle taalniveaus; wel is natuurlijk 'gewenningsperiode' voor de jongste peuters van belang.</p> <p>En andere selectie van woorden.</p> <p>Woorden leren kan in alle situaties: gepland en ongepland. Dit wordt ook wel 'Pak je kans en Creëer je kans' genoemd.</p>
Dia 9 t/m 13	3 Uitjes.

Dia 14	<p>Model betrekkelijk leren bespreken.</p> <p>Diverse strategieën komen in dit model op een logische plaats te staan.</p> <p>Enkele strategieën worden bewust/onbewust al ingezet: ruimte scheppen (vooral als leiding je mond houden), doorgaan op uitingen kinderen, doorspelen aan andere kinderen.</p> <p>Maar ook de andere uit het PAS-lijstje kunnen goed ingezet worden. Door vooral woorden te kiezen die jonge kinderen het eerst leren (zijn in eigen taal vermoedelijk al bekend, het concept is gevormd, daar kan het kind een nieuw label aan hangen) wordt de communicatie een stuk eenvoudiger.</p> <p>Bij heel jonge peuters betekent dit vaak het bespreken en bekijken van enkele platen en de daarbij behorende woorden en begrippen. De totale verhaallijn komt pas bij grotere peuters aan bod.</p>
Opdracht	<p>Geef de cursisten de volgende opdrachten:</p> <p>Introduceer bij het voorlezen van een prentenboek de kernbegrippen uit het boek eerst (kleine kring, concrete voorwerpen).</p> <p>Laat cursisten 5 woorden uit hun prentenboek kiezen.</p> <p>Bespreek waarom deze woorden gekozen zijn en welk kind, welke leeftijd men daarbij voor ogen had.</p> <p>Bedenk met elkaar hoe je de betekenis van de 5 gekozen woorden duidelijk zou kunnen maken. Denk hierbij aan de 3 uitjes.</p> <p>Laat vervolgens de leidsters om de beurt een bladzijde voorlezen, met aandacht voor een van de vijf door hen gekozen woorden.</p> <p>Om het kiezen van een boek wat te vergemakkelijken kunnen leidsters werken met de keuzelijst van prentenboeken voor Z@ppelin.</p> <p>Deel bijlage: <i>Fases Interactief voorlezen</i> aan peuters uit.</p> <p>Deel bijlage: <i>Vaardigheden Woordenschat</i> uit.</p>
Dia 15 Huiswerk- opdracht	<p>Bespreek de thuisopdracht.</p> <p>Deel bijlage: <i>Zelfreflectieformulier</i> uit.</p> <p>Laat de reflectieformulieren thuis invullen en bespreek deze in bijeenkomst 2.</p> <p>Laat alle cursisten voor de tweede bijeenkomst hun favoriete prentenboek of een van de centrale prentenboeken van <i>Boekenpret</i> meenemen.</p> <p>U vraagt de leidsters om foto's te maken van de huidige inrichting van hun speelzaal, en in de loop van de cursus foto's te maken van de veranderingen die ze daarin aan gaan brengen (van de leeshoek, de thematafel, enzovoorts). Deze zullen een plaats krijgen in de derde bijeenkomst van de cursus.</p>

Bijlage I

Fases Interactief voorlezen aan peuters

**Lees het verhaal minstens 6 keer voor op verschillende manieren.
Lees afwisselend voor in de grote groep en in kleine groepjes.**

A. Oriënteren

1. Introductie van het boek (thematabel, boek bekijken, vertellen).

B. Demonstreren

2. Voorlezen en vertellen (vertelkoffer of verteltas).
3. Ingaan op het verhaal (woorden verduidelijken).

C. Verbreden

4. Andere boeken over hetzelfde thema.
5. Verwerkingen, boekenmuur uitbreiden.

D. Verdiepen

6. Napraten over het boek, bespreken probleem en oplossing, peuters vertellen zelf.

Vaardigheden bij het interactief voorlezen:

1. Bespreek voorkant boek (illustratie en tekst).
2. Ga in op de eigen ervaringen.
3. Laat de kinderen voorspellen.
4. Stel vooraf een luistervraag.
5. Schep ruimte voor opmerkingen, bijvoorbeeld door:
 - *Stilte laten vallen.*
 - *Uitroep.*
 - *Prikkelende vraag of bewering.*
6. Reageer op de inbreng van de kinderen (laat weten dat ze gehoord zijn).
7. Vul opmerkingen aan tot welgevormde zinnen (ook zinnen uitbreiden).
8. Leg belangrijke moeilijke woorden uit op een manier die past bij het woord:
 - Concreet voorwerp of plaatje laten zien.
 - Voordoen en na laten doen.
 - Geluid laten horen.
 - Op eenvoudige manier uitleggen.
9. Geef samenvatting van pagina of boek.
10. Stel verschillende soorten vragen (interactieniveau wordt aangegeven met sterretjes):
 - *Aanwijsvragen**
 - *Ja/Nee vragen, of/of vragen?****
 - *Wat, Wie-vragen*****
 - *Waarom, hoe-vragen******
 - *Vragen naar eigen ervaringen******
11. Sluit aan bij bestaande kennis van de wereld en breid kennis uit.
12. Bespreek de verhaallijn en het probleem en de oplossing in het verhaal.

Bijlage 2

Vaardigheden Woordenschat

1. Woorden selecteren bij de gekozen activiteit

Een woord is geschikt als de betekenis onbekend is bij (een deel van) de leerlingen, als het functioneel is voor de leerlingen en als het past in de context van de activiteit.

- a. Twee leidsters filmen tijdens nascholing als ze aan zo'n opdracht werken en overleggen/ woordenlijstjes van de leidster (n.a.v. prentenboek).
- b. Twee leidsters filmen tijdens nascholing als ze aan zo'n opdracht werken en overleggen/ woordenlijstjes van de leidster (n.a.v. ontdekactiviteit).
- c. Leidster laten vertellen bij woordspin of woordweb en/of pictogrammen (zie voorbeeld prototype op p. 47) (mini-interview).
- d. Leidster laten vertellen bij thematafel en/of pictogrammen (mini-interview).

2. Uitbeelden (visueel)

- a. Voorwerp laten zien, voelen, ruiken, proeven.
- b. Foto's, tekeningen of illustraties.
- c. Iets voordoen of uitbeelden/de kinderen iets laten doen.
- d. Stem, gezichtsexpressie en ondersteunende gebaren gebruiken.

3. Uitleggen (verbaal)

- a. Definitie geven van het woord.
- b. Woord gebruiken in een zin.
- c. Synoniem geven of woord dat ongeveer hetzelfde betekent of een tegenstelling gebruiken.
- d. Vertaling in de moedertaal.

4. Uitbreiden (verbaal en non-verbaal)

- a. Aan de hand van materialen/tekeningen laten zien bij welke andere woorden het woord thematisch past.
- b. Woordspin met plaatjes maken/bespreken.
- c. Woordmuur maken/bespreken.
- d. Andere boekjes over hetzelfde thema bekijken/voorlezen.

5. Herhalingspelletjes bedenken in betekenisvolle context (rijke ervaringen; alle zintuigen laten gebruiken)

- a. Receptief bijv.: de peuters maken een tekening of werkje bij een nieuw woord.
- b. Receptief bijv.: de peuters zoeken plaatjes of voorwerpen bij elkaar.
- c. Productief bijv.: kiesspel met voorwerpen: 'Ik kies een om mee te spelen.'
Of: 'Ik vind ... het leukst.' Wie de naam van het voorwerp kent, mag het pakken.
- d. Productief bijv.: gesprek voeren met de peuters naar aanleiding van het boek of de materialen; peuters laten vertellen over eigen ervaringen m.b.t. het thema.

6. Controleren (meer verbaal i.t.t. spelletjes)

- a. Receptief bijv.: de leidster vraagt de peuter om het voorwerp aan te reiken.
- b. Receptief bijv.: de leidster vraagt de peuter een voorwerp op een plaatje aan te wijzen.
- c. Productief bijv.: de leidster lokt het gebruik van het nieuwe woord uit door er een vraag over te stellen.

- d. Productief bijv.: de leidster lokt het gebruik van het nieuwe woord uit in een spel; de peuter haalt bijvoorbeeld een voorwerp uit een koffer en benoemt het voorwerp.

7. Goed taalaanbod

- a. Verwoord handelingen van uzelf of peuters.
- b. Uiting van peuter aanvullen tot goede zin (expansie) en eventueel uitbreiden (extensie) door nieuwe woorden in te brengen.
- c. Positieve feedback geven op de uitingen van de peuters: acceptatie van de kijk van peuters op een onderwerp.
- d. Open vragen stellen als: Hoe kunnen we daar achter komen? Wat zou dat kunnen betekenen? Doorvragen.

8. Ruimtescheppend gedrag; hierdoor stimuleert de leidster de peuter om verder te praten

- a. Prikkelende bewering in plaats van vraag, bijvoorbeeld: 'Ik vind spinnen een beetje eng' (niet alleen maar dingen expres fout zeggen om reacties uit te lokken).
- b. Luisterrespons, bijvoorbeeld instemmend knikken, verbazing tonen (echt?).
- c. Stilte laten vallen, bijvoorbeeld een stilte van 5 tot 10 seconden.
- d. Minder vragen stellen.

9. Beurten beschermen, kansen creëren, iedereen aan bod laten komen, doorspelen van vragen/beurten, veilig klimaat scheppen

- a. Een veilig klimaat scheppen door de groepjes zo samen te stellen dat iedereen zich veilig voelt en durft te praten.
Twee leidsters filmen die overleggen hoe ze de groepjes zullen samenstellen, bijvoorbeeld niet een zeer praatgrage peuter bij een heel verlegen peuter.
- b. Beurt beschermen: 'Even wachten, Sanne wil nog iets vertellen'.
- c. Kansen creëren, iedereen aan bod laten komen: de leidster is alert op kleine nonverbale signalen van de peuters en biedt hen de kans om hun zegje te doen. Aan minder taalvaardige peuters kan de leidster een gesloten vraag stellen, als opstapje naar misschien meer.
- d. Doorspelen van vragen/beurten: 'Ali zegt dat een slurf een soort neus is. Denk jij dat ook, Maartje?'

10. Betekenisonderhandeling: nadere uitleg aan een peuter vragen als deze een woord verklaart (samen overleggen, onderhandelen over de betekenis)

- a. Bijvoorbeeld vragen: Wat is dat precies? Of: Wat bedoel je precies?
- b. Wijzen op de illustraties bij het verhaal.
- c. Wijzen op de context van de gebeurtenis, het verhaal.
- d. Wijzen op de verbale context, datgene wat er in het gesprek naar voren is gekomen

11. Aanbieden en verduidelijken van prentenboekwoorden

- a. Thematafel met voorwerpen bespreken als introductie
- b. Voorkennis activeren: Voorkant boek bespreken (Wat zie je allemaal?) en laten voorspellen (Waar zal het verhaal over gaan? Wat zal er gebeuren?)
- c. Tijdens het voorlezen onderhandelen over de betekenis en waar nodig woorden verduidelijken
- d. Boekenmuur/woordspin maken met de prentenboekwoorden (plaatjes/woordjes).

12. Herhalen en controleren van prentenboekwoorden

- a. Herhaald voorlezen met veel mogelijkheden tot taalproductie voor de kinderen (interactief!). Bijvoorbeeld: de kinderen vullen de tekst aan, mogen reageren op de plaatjes, mogen voorspellen e.d..
- b. Diverse activiteiten laten doen met de voorwerpen van het boek (vertelkoffer, tas).
- c. Kinderen spelen het verhaal met gebaren/voorwerpen terwijl de leerkracht het verhaal erbij vertelt (controle receptieve woordenschat).
- d. De kinderen vertellen zelf het verhaal of spelen het verhaal na met behulp van de voorwerpen of de platen op de boekenmuur (controle productieve woordenschat).

Bijlage 3.

Zelfreflectieformulier

Welke vaardigheden gebruik ik vaak, af en toe of bijna nooit bij het voorlezen?

Zet een kruisje in het vak dat van toepassing is

Vaardigheden bij het interactief voorlezen			
	Heel vaak	Af en toe	(bijna) nooit
1. Ik bespreek voorkant boek,(illustratie en tekst)			
2. Ik ga in op de eigen ervaringen			
3. Ik laat de kinderen voorspellen			
4. Ik stel vooraf een luistervraag			
5. Ik schep ruimte voor opmerkingen, bijv. door een stilte te laten vallen, door een uitroep of een prikkelende vraag of bewering			
6. Ik reageer op de inbreng van de kinderen (laat weten dat ze gehoord zijn)			
7. Ik vul opmerkingen aan tot welgevormde zinnen (modellen)			
8. Ik leg belangrijke moeilijke woorden uit op een manier die past bij het woord			
9. Ik geef een samenvatting van pagina of boek			
10. Ik stel verschillende soorten vragen			
11. Ik sluit aan bij bestaande kennis van de wereld en breid deze uit			
12. Ik bespreek de verhaallijn en het probleem en de oplossing in het verhaal.			

De vaardigheden die ik heel vaak gebruik zijn:

De vaardigheden die ik minder vaak of niet gebruik zijn:

FI.6.2. Voorleescyclus. Bijeenkomst 2.

Binnen de Taallijn VVE wordt uitgegaan van een voorleescyclus van 6 stappen. Binnen *Boekenpret* gebruiken we 5 stappen omdat de Boekenmuur geen stap maar een middel is en bovendien het hele traject ingezet kan worden.

In deze bijeenkomst krijgen leidsters inzicht in de verschillende fasen van het interactief voorlezen.

Materialen	Inhoud
Dia 1 en 2	<p>Na een korte terugblik op de vorige bijeenkomst wordt aangegeven dat de ingevulde reflectieformulieren in de loop van de bijeenkomst aan bod zullen komen.</p> <p>Het behandelen van prentenboeken is een van de manieren om beginnende geletterdheid en de ontwikkeling van mondelinge taal te stimuleren, met name de onderdelen: boekoriëntatie; verhaalbegrip; functies van geschreven taal; spreken en luisteren; woordenschat. Deel bijlage 1 (<i>Tussendoelen beginnende geletterdheid</i>) uit.</p>
Dia 3	<p>Hoe kies je een prentenboek? U geeft een toelichting op de aandachtspunten voor het kiezen van prentenboeken die geschikt zijn voor het voeren van gesprekken met high cognitieve demand (HCD-gesprekken). Deze boeken geven veel aanleiding voor prikkelende interactieve kernactiviteiten. Maar ook andere boeken komen in aanmerking voor een interactieve manier van voorlezen, zeker bij kleinste peuters zal dit aandacht behoeven.</p>
Dia 4 en 5	<p>Interactieve vaardigheden Bespreek de diverse vaardigheden Welke zijn bekend, welke vindt men moeilijk/makkelijk? Denk aan bijlage 2, die vorige keer is uitgedeeld.</p>
Reflectie-formulieren	<p>Cursisten hebben thuis het reflectieformulier ingevuld. Bespreek dit.</p>
Dia 6	<p>Bespreek de soorten vragen en het effect dat zij hebben. Kinderen krijgen steeds actievere inbreng. Aanwijsvragen leveren geen verbale reactie op, en andere uiterste (vragen naar eigen ervaringen) lokt kinderen uit.</p>
Dia 7 opdracht	<p>Laat de cursisten in groepjes een boek uitkiezen (zij hadden allemaal een prentenboek meegenomen) en daarbij interactieve kernactiviteiten bedenken.</p>

<p>Dia 8 Voorlees- cyclus</p>	<p>Bespreek de 6 stappen.</p> <p>In sommige andere trainingen worden drie stappen of nog andere aantallen genoemd. Kijk of men deze in de 6 stappen kan herkennen. <i>Boekenpret</i> hanteert 5 stappen omdat de Boekenmuur niet als aparte stap gezien wordt, maar als een logisch onderdeel van het hele traject. De 5 stappen komen in <i>Boekenpret</i> in de Handleidingen, maar ook in de <i>Speelontdekboeken</i> naar voren.</p> <p>De thematafel en de vertelkoffer hebben een overlap doordat dezelfde voorwerpen gebruikt kunnen worden.</p>
<p>Dia 9 Lezen, verwerken, doen</p>	<p>De drieslag (lezen, verwerken, doen) komt ook in de stappen van interactief voorlezen terug.</p> <p>Boekenpret gebruikt de indeling van 5 stappen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Voorbereiding. 2. Introductie (met thematafel en of vertelkoffer). 3. Voorlezen en vertellen (zowel delen van het boek als het hele verhaal, zowel in kleine als in grote groep). 4. Ingaan op het verhaal (tijdens het voorlezen maar ook achteraf door napraten). 5. Doorgaan op het thema (<i>Speelontdekboeken</i> met diverse verwerkingssuggesties en het onderdeel 'Verder lezen'). <hr/> <p>Bespreek stap 1</p> <p>De voorbereiding van het interactieve voorlezen bestaat altijd uit het kiezen van een boek. De centrale prentenboeken met bijhorende <i>Speelontdekboeken</i> zijn bij het begin van het schooljaar vastgesteld en ingepland.</p> <p>Door het boek goed te bekijken, door te lezen en de moeilijke woorden al te inventariseren, vragen voor te bereiden wordt een goede basis voor de introductie gelegd.</p> <p>Bedenk ook vast hoe het lokaal ingericht zou kunnen worden. De inrichting van het lokaal komt met name in de derde bijeenkomst naar voren.</p>
<p>Dia 10, 11, 12</p>	<p>Bespreek stap 1</p> <p>Gedrag van de leidster Hoe roep je voorkennis op of breng je voorkennis aan? Op welk moment stel je vragen en hoe doe je dat? Hoe maak je onbekende woorden duidelijk?</p> <p>Gedrag van de kinderen Zijn ze betrokken? Hoe is hun inbreng?</p> <p>Werken met de thematafel Wat ligt er op? Hoe wordt er mee gewerkt? Wat wordt er met het boek gedaan?</p>

	<p>Ga in de bespreking in op:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de vaardigheden van de leidster (stellen van open en uitnodigende vragen, voorkennis oproepen, woorden verduidelijken, thematafel doen gebruiken); - samenstellen van een kleine kring (in een qua taalniveau 'gematigd' heterogene groep is de interactie het levendigste en kunnen kinderen van elkaar leren); - inrichten en, vooral, het gebruik van een thematafel. <p>Zo nodig stelt u nog vragen als: 'Welke vragen zou je zelf nog gesteld hebben?' 'Wat zou er nog meer bij kunnen op de thematafel?', enzovoort.</p> <p>De leidsters gaan nu met elkaar voorbereiden hoe ze <i>Het luie lieveheersbeestje</i> op hun eigen speelzaal in een klein groepje gaan introduceren (dag 1).</p> <p>Gesprekspunten hierbij zijn: De samenstelling van het groepje kinderen. De inrichting van de omgeving met de nadruk op een leeshoek en een thematafel. Bespreek het moment in het dagschema waarop men het behandelen van het prentenboek wil plannen; sluit hierbij aan op het werken met <i>Boekenpret</i>.</p>
Dia 13, 14 15	<p>Bespreking van activiteiten bij de vertelkoffer. Verschil/overeenkomst met vertelkoffer. In derde bijeenkomst wordt hier op basis van eigen ervaringen van leidsters op teruggekomen.</p>
Dia 16, 17	<p>Bespreek het interactief voorlezen in een kleine groep. Bespreek verschil/overeenkomst tussen een pagina bekijken en erover praten en een verhaal chronologisch voorlezen. Houd rekening met de leeftijd van de peuters.</p>
Oefening 1 Werkwijze Bedenken	<p>Laat de cursisten aan de hand van hun eigen prentenboek suggesties bedenken voor de introductie ervan. Stel hiervoor kleine groepjes samen.</p> <p>Denk aan inrichting thematafel, vragen bij de thematafel, voorkant bespreken, bladerend vertellen, behandelen onbekende woorden enzovoort. Ze noteren deze suggesties en brengen daarna plenair hier kort verslag van uit.</p>
Oefening 2 Uitproberen	<p>Vraag elk groepje om een stukje van hun ideeën te demonstreren aan de anderen. Een leidster kan laten zien hoe ze de voorkant zou bespreken, een ander leest een pagina voor en stelt er een vraag bij, weer een ander leest de volgende pagina voor en verduidelijkt een onbekend woord enzovoort.</p>
Evaluatie	<p>Vergelijken eigen aanpak leidsters met de uitwerking in Z@ppelin - handleiding.</p>

Overzicht tussendoelen beginnende geletterdheid

1 Boekoriëntatie

1. Kinderen begrijpen dat illustraties en tekst samen een verhaal vertellen.
2. Ze weten dat boeken worden gelezen van voor naar achter, bladzijden van boven naar beneden en regels van links naar rechts.
3. Ze weten dat verhalen een opbouw hebben.
4. Ze kunnen aan de hand van de omslag van een boek de inhoud van het boek al enigszins voorspellen.
5. Kinderen weten dat je vragen over een boek kunt stellen. Deze vragen helpen je om goed naar het verhaal te luisteren en te letten op de illustraties.

2. Verhaalbegrip

1. Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat om conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.
2. Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voor dat vervolgens wordt opgelost.
3. Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.
4. Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties.
5. Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.

3. Functies van geschreven taal

1. Kinderen weten dat geschreven taalproducten, zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften, een communicatief doel hebben.
2. Kinderen weten dat symbolen, zoals logo's en pictogrammen, verwijzen naar taalhandelingen.
3. Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.
4. Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.
5. Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen 'lezen' en 'schrijven'. Ze kennen het onderscheid tussen 'lezen' en 'schrijven'.

4. Relatie tussen gesproken en geschreven taal

1. Kinderen weten dat gesproken woorden kunnen worden vastgelegd, op papier en met audiovisuele middelen.
2. Kinderen weten dat geschreven woorden kunnen worden uitgesproken.
3. Kinderen kunnen woorden als globale eenheden lezen en schrijven. Voorbeelden: de eigen naam en namen van voor het kind belangrijke personen/dingen, logo's en merknamen.

5. Taalbewustzijn

1. Kinderen kunnen woorden in zinnen onderscheiden.
2. Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.
3. Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals bij kin-der-wa-gen.
4. Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm ('Pan rijmt op Jan') en later met behulp van beginrijm ('Kees en Kim beginnen allebei met k').
5. Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden, zoals bij p-e-n.

6. Alfabetisch principe

1. Kinderen ontdekken dat woorden zijn opgebouwd uit klanken en dat letters met die klanken corresponderen en leggen de foneem-grafeemkoppeling.
2. Kinderen kunnen door de foneem-grafeemkoppeling woorden die ze nog niet eerder hebben gezien, lezen en schrijven.

7. Functioneel 'schrijven' en 'lezen'

1. Kinderen schrijven functionele teksten, zoals lijstjes, briefjes, opschriften en verhaaltjes.
2. Kinderen lezen zelfstandig prentenboeken en eigen en andermans teksten.

8. Technisch lezen en schrijven, start

1. Kinderen kennen de meeste letters; ze kunnen de letters fonetisch benoemen.
2. Kinderen kunnen klankzuivere (km-, mk- en mkm-)woorden ontsleutelen zonder eerst de afzonderlijke letters te verklanken.
3. Kinderen kunnen klankzuivere woorden schrijven.

9. Technisch lezen en schrijven, vervolg

1. Kinderen lezen en spellen klankzuivere woorden (van het type mmkm, mkmm en mmkmm).
2. Kinderen lezen korte woorden met afwijkende spellingpatronen en meerlettergrepige woorden.
3. Kinderen maken gebruik van een breed scala van woordidentificatietechnieken.
4. Kinderen herkennen woorden steeds meer automatisch.

10. Begrijpend lezen en schrijven

1. Kinderen tonen belangstelling voor verhalende en informatieve teksten en boeken en zijn ook gemotiveerd die zelfstandig te lezen.
2. Kinderen begrijpen eenvoudige verhalende en informatieve teksten.
3. Kinderen gebruiken geschreven taal als een communicatiemiddel.

F1.6.3 Organisatie van groep en lokaal. Bijeenkomst 3.

Materialen	Inhoud
Dia 1	<p>Korte terugblik op vorige bijeenkomsten. Onderwerpen bijeenkomst 3: Afronden voorleescyclus. Inrichten groep en lokaal.</p>
Dia 2	Stap 3 behandelen
<p>Thematafel Boekenkoffer Boekenmuur Verder lezen, andere boeken over het thema</p>	<p>Kinderen leren het meest van herhaald voorlezen. De eerste keer is het inbrengen van een prentenboek in de kleine kring. Onderwerpen daarbij:</p> <ul style="list-style-type: none"> - samenstelling kleine kring’; - kennis oproepen; - inrichten en gebruiken van de thematafel; - uitnodigende vragen stellen. <p>De leidsters gaan nu met elkaar voorbereiden hoe ze een prentenboek naar keuze op hun eigen speelzaal in een klein groepje gaan introduceren.</p> <p>Gesprekspunten hierbij zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De samenstelling van het groepje kinderen. - De inrichting van de omgeving, met de nadruk op een leeshoek en een thematafel. <p>Ter inspiratie laat u foto’s zien die in de PowerPoint zijn opgenomen. Het moment in het dagschema waarop men het behandelen van het prentenboek wil plannen; haak hierbij in op het VVE-programma dat op de locaties wordt gebruikt.</p>
<p>Demonstratie/ uitwisseling: inrichting van de leeromgeving</p>	<p>In de hand-out van de PowerPointpresentatie zitten foto’s van de diverse onderdelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de thematafel (verteltafel); - de vertelkoffer; - het boekenrekje in de lees- en luisterhoek; - de boekenmuur; - (poppen-, bouw)hoeken ingericht onder invloed van het thema uit een prentenboek (geen foto voorhanden). <p>Leg de beschrijving van elk element op een apart tafeltje.</p> <p>Leidsters leggen de foto’s die ze in hun eigen omgeving gemaakt hebben op de bijbehorende tafeltjes.</p> <p>Leidsters wisselen in groepjes ervaringen uit die ze met deze inrichtingselementen hebben en schrijven daarna op een flap de vragen die ze hierna plenair aan de orde willen stellen. Dit kunnen vragen zijn om meer informatie, maar er kan ook behoefte zijn om te praten over knelpunten in de praktijk.</p>

	<p>U laat de leidsters op elkaars flappen reageren met tips en oplossingen. U vult dit aan met informatie die nog niet aan de orde is geweest.</p> <p>Houd literatuur over deze onderwerpen bij de hand zodat cursisten deze kunnen bekijken.</p>
--	---

Beschrijving thematafel

Concrete materialen ondersteunen het voorlezen van prentenboeken. Voor deze voorwerpen kan een thematafel ingericht worden. Daarop liggen allerlei materialen die passen bij het prentenboek, zoals voorwerpen die in het verhaal voorkomen, personages uit het verhaal.

De kinderen kunnen ook helpen met het aanvullen van de voorwerpen. Zij kunnen materiaal van huis meenemen of ideeën aandragen, maar ook in het lokaal zelf kunnen spulletjes passend bij het thema aanwezig zijn.

Tekeningen over het verhaal of personages uit het verhaal die op een wc-rol dan wel een stokje zijn geplakt kunnen zowel op de thematafel als op de boekenmuur geplaatst worden. Doordat de kinderen meedenken en helpen bij de inrichting van de tafel wordt hun betrokkenheid bij het thema, de tafel en het boek groter.

De thematafel is dus meer dan een tentoonstelling van voorwerpen, de tafel wordt vooral continu gebruikt door zowel leidster als kinderen. Door met de voorwerpen te spelen en er met de kinderen over te praten komen de kinderen spelenderwijs met delen van het verhaal in aanraking.

Door het verhaal eerst met de kinderen samen na te spelen worden de kinderen gestimuleerd om dat daarna zelf ook te gaan doen.

De thematafel wordt derhalve niet alleen gebruikt bij de introductie, maar ook bij het verwerken als de kinderen zelfstandig het verhaal naspelen.

Beschrijving vertelkoffer

De attributen van de thematafel kunnen ook in een vertelkoffer/tas/kussensloop verstoppt worden.

Deze koffer wordt dan gebruikt om aan de hele groep het thema en het boek te introduceren.

De vertelkoffer maakt de voorleesactiviteit spannend en maakt de kinderen nieuwsgierig: wat zou er in zitten? Dit spanningselement motiveert de kinderen om deel te nemen aan de voorleesactiviteit. De materialen worden wederom gebruikt om het verhaal concreet te maken.

Peuters worden uitgedaagd om de materialen te benoemen, erover te praten en ermee te spelen.

De koffer kan een onderdeel van de voorleesroutine zijn.

Boekenmuur

Op een muur kan een lang stuk karton gehangen worden (of een prikbord) waarop tekeningen, knutselwerkjes van de kinderen worden geplakt, die in het kader van het prentenboek gemaakt zijn. Het werkt als een soort poster die steeds verder wordt uitgebreid.

Indien deze strook karton op kinderhoogte hangt kunnen kinderen ook zelf hun tekeningen erbij hangen.

Ook bij het napraten kan de boekenmuur een functie hebben: *'Over wie ging het boekje ook al weer? Wat gebeurde er allemaal in het verhaal?'*

Boekenrekje en de lees/luisterhoek

In de lees/luisterhoek kunnen kinderen zelfstandig boekjes bekijken of aan elkaar voorlezen. Het is ook een ideale plaats om aan een klein groepje voor te lezen. Een bank, een hoek met kussens en knuffels nodigt hier goed voor uit.

Een speciaal boekenrekje kan gevuld worden met boekjes die op het thema aansluiten. Deze boeken kunnen geleend/gehuurd worden bij de openbare bibliotheek. Soms heeft ook de openbare bibliotheek of de provinciale bibliotheekcentrale kant-en-klare themakisten rondom een bepaald thema.

Overleg hiervoor met de lokale bibliotheek, vraag dit ruim van tevoren aan en zorg voor een goede planning.

Literatuuropgave

- Aarssen, J., & Bolt, L. van der. *Plaatjes kijken, praatjes maken. Een didactisch kader voor gesprekken met jonge kinderen en doelgericht stimuleren van hun taalontwikkeling.* Utrecht: Sardes, 2004.
- Chorus-Reintjes, M., & Houtvast-Haaksma, H. *Voorlezen? Vanzelfsprekend! Een cursus voorlezen voor deelnemers Kinderopvang en Basisonderwijs.* Baarn: Nijgh Versluys, 2002.
- Hest, J. van & Hoeven, M. van der. *De verteltafel.* Amsterdam: ABC, 2000.
- Jaspaert, K. *Taal-verhaal. Prentenboeken, verhalen en drama in de kleuterklas.* Antwerpen/Deurne: Uitgeverij Plantyn, 1995.
- Stoep, J. *Praten rondom prentenboeken. Handleiding bij het Z@ppelin Logeerboek.* Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands, 2003.
- Welzen, I. van, & Chorus, M. *Voorlezen gaat zó. Tips en ervaringen uit de praktijk van peuterspeelzalen, kinderdagverblijven, gastoudergezinnen en de buitenschoolse opvang.* Utrecht: Nji, 2002.

